

Actes de les
IV Jornades
d'Estudis
Locals de Felanitx

2 i 3 de desembre de 2016
Saló d'Actes de la Casa de Cultura de Felanitx

Coordinació i edició
Miquel Àngel Vicens i Siquier

Consulta *on line*
www.amicsclosos.cat/4jornades

EDICIONS AMICS DELS CLOSOS

Dipòsit Legal PM 487-2018
Impremta Institut, març 2018

Ha passat un poc més d'un any des de que se celebraren les IV Jornades d'Estudis Locals de Felanitx, organitzades de manera conjunta entre el Centre Cultural - Ajuntament de Felanitx i l'associació d'Amics dels Closos de Can Gaià, fins a les darreres tasques d'edició i maquetació de les seves actes, que constitueixen el present llibre. Durant aquest temps els autors han acabat de completar, polir i compondre les idees que de manera clara i brillant exposaren a la Casa de Cultura el desembre de 2016. Tot sovint la tasca d'escriure no és senzilla i molt menys la d'ordenar un discurs perquè quedi entenedor. Des dels Amics dels Closos volem agrair-los el temps i l'esforç que han posat en la redacció dels seus treballs, més si tenim en compte que molts d'ells no tenen per costum exposar-los en públic o, fins i tot, no s'havien plantejat mai presentar-los a unes Jornades. Amb tot, també hem de dir que en alguns dels textos els hi manca la revisió final dels autors, bé per manca de temps o perquè la donen per bona. Si s'observen algunes errades o imprecisions en demanen per endavant disculpes, una lectura crítica sempre hauria de servir per avançar.

Dins del nostre calendari d'activitats, possiblement, tenim dues fites periòdiques que, malgrat el temps i l'esforç en dur-les a terme, ens fan més il·lusió. La primera, és el sopar de recreació històrica que cada estiu ens permet conèixer millor les diferents societats que han anat poblant aquest territori, així com gaudir de les seves menges. En segon és, sens dubte, l'organització de les Jornades d'Estudis Locals. Des d'aquestes línies, tornam a oferir el compromís de l'organització de les V Jornades l'any 2019, esperant tornar a gaudir de la col·laboració de l'Ajuntament (tant des de la Regidoria de Cultura com des de la mateixa Batlia). Sigui com sigui, fem una crida a participar-hi!

Miquel Àngel Vicens i Siquier

President de l'Associació dels Amics dels Closos de Can Gaià

Per a un poble és essencial (i estratègic) conèixer la seva història i la seva cultura, no sols per raons acadèmiques sinó sobretot per edificar un futur que sigui millor que el passat. I una manera molt especial i important de fer-ho és celebrant unes Jornades d'Estudis Locals. L'element d'implicació i de participació, així com el fet de compartir i tractar aspectes a vegades oblidats precisament pel món acadèmic, és el que dona caràcter a l'activitat.

Al desembre del 2016 vàrem tenir l'oportunitat de gaudir de la quarta edició amb unes ponències d'alt interès. Poguèrem conèixer més aspectes de la nostra història però també aprofundírem en altres aspectes com el folklore, el feminisme, l'educació, els esports, la fotografia... tots ells molt transcendents per conèixer de més a prop el nostre passat, el present i, és clar, tenir indicis del futur.

Aquesta publicació, que transcriu totes les ponències que es varen presentar, és una eina molt útil per difondre el nostre àmbit més proper i promoure el coneixement d'aspectes felanitxers. Per a l'Ajuntament és un obligació de molt agradable compliment i alhora un honor poder col·laborar amb l'edició d'aquestes quartes jornades, així com ja es va fer en les anteriors edicions.

Cal agrair a l'Associació d'Amics dels Closos de Can Gaià la gran tasca que han fet per organitzar, altre cop, aquestes Jornades d'Estudis Locals. Per tant, només em queda desitjar que es torni a organitzar, com més aviat possible, la cinquena edició.

Esper que aquest llibre que teniu a les vostres mans serveixi per agafar més consciència de la nostra realitat com a poble, i que també serveixi per donar el seu fruit. Entre tots podem fer avançar Felanitx cap a una millor convivència. Més informació, més coneixement serveixen per apuntalar un Felanitx millor.

Joan Xamena i Galmés
Batle de Felanitx

SUMARI

Presentació	9 – 11
Conferència inaugural	
<i>Fundació Museu Mn. Corme Bauçà: passat, present i futur</i>	17
Maria Mesquida	
Societat	
<i>Com ensenyar els balls dels Cavallets de Felanitx. Memòria d'un mestre</i>	23
Andreu Adrover i Maria Rosa Cons	
<i>Com he ensenyat els Cavallets. Descripció dels passos de cada ball</i>	33
Andreu Adrover i Maria Rosa Cons	
<i>Mn. Cosme Bauçà Adrover. Els actes de promoció de la seva figura</i>	45
Maria Mesquida	
<i>Primeres passes del Feminisme a Felanitx</i>	59
Glòria Julià, Laura Monserrat i Maria del Carme Vidal	
<i>Anam a l'escola</i>	67
Maria Roig, Jaume Bonet, Xisco Coll i Violeta Rojas	
<i>Repensam a plaça Pax</i>	75
Maria Roig, Jaume Bonet, Xisco Coll i Violeta Rojas	
<i>Mapa d'Actius de Felanitx, un projecte de salut</i>	81
Jerònia Maria Pont, Joana Valens i Jaume Vicens	
Ciències Històriques	
<i>Els Rossells: Tres anys de vida d'un projecte</i>	93
Rafel Font, Celia González, Javier Rivas, Xisco Bergas, Paloma Salvador, Alejandra Galmés, Bartomeu Salà i Christoph Rinne	

<i>La ceràmica d'importació al jaciment des Rossells. Estudi preliminar del Sondeig 2-16</i>	103
Javier Rivas	
<i>La intervenció arqueològica a la Naveta Doble de Closos</i>	113
Llorenç Oliver, Bartomeu Salvà, David Javaloyas i Joan Fornés	
<i>El Judo a Felanitx: Els inicis (1967-1981)</i>	127
Miquel Àngel Vicens i Joan Jaume Obrador	
<i>Sants i Misteris d'argila de gerrer</i>	135
Sebastià Barceló	
<i>1956, un any damunt el moll de Portocolom</i>	149
Joan Mestre	
<i>Francesc Bonnín. El Mut Maceta</i>	167
Amàlia López	
<i>La Fotografia a Felanitx, una aproximació històrica</i>	183
Amàlia López	
Ciències de la Terra	
<i>Coneixement espeleològic i patrimoni subterrani (I): Les coves i avencs de Felanitx</i>	191
Gabriel Santandreu	
<i>Coneixement espeleològic i patrimoni subterrani (II): Relació de cavitats i apèndix bibliogràfic</i>	207
Gabriel Santandreu	
<i>Les pedreres dels Sagrera a Cala Sa Nau: una prospecció geològica a un fet històric</i>	231
Guillem Mas i Lluís Moragues	
<i>Característiques dels sòls agrícoles de Felanitx</i>	241
Jaume Vadell, Antoni Font, Joan Rosselló i Maria Adrover	

LA FOTOGRAFIA A FELANITX, UNA APROXIMACIÓ HISTÒRICA

Amàlia Salas López-Cepero

SALAS, A. (2018). La fotografia a Felanitx, una aproximació històrica. *IV Jornades d'Estudis Locals de Felanitx: 183-187*

La fotografia és un dels elements més importants en la comunicació actual, és un mirall on s'hi reflexa el pensament d'una època, la mirada particular d'un individu o mostra un poble orgullós de posar davant un objectiu. Desgraciadament aquest mitjà esdevé de cada vegada més invisible als nostres ulls, les imatges invadeixen la vida quotidiana, les xarxes socials i els mitjans de comunicació, la societat està sobresaturada d'imatges, encara que estimulin la vostra vista amb composicions estètiques o colors extremadament atractius no ens aturem a observar-la, pel que és imprescindible demanar-nos de nou en la història: què és una fotografia?

Si ens basem en la seva definició més científica, una fotografia és el resultat d'una barreja química que permet que la llum quedi fixada en un suport rígid, però és alguna cosa més. Les imatges tenen el poder de convertir-se en llegenda, en icones, la fixació química no deixarà escapar mai més el gravat lumínic, aquest desprèn l'essència cultural del lloc on es captà la fotografia, en definitiva, sempre serà un testimoni de la història i un mitjà d'expressió artística. Emperò, com un procés químic arriba a convertir-se en un document cultural i un art?

Malgrat s'havia experimentat amb tècniques lumíniques des de l'Antiguitat, no fou fins en el Renaixement quan la Càmera Obscura començà a prendre gran importància en les pràctiques artístiques. L'aparell projectava en el seu interior una imatge de l'exterior, però com s'aconseguia? Es feia un forat en una caixa o en una habitació sense cap altra entrada de llum i així es projectava la imatge exterior en l'interior però de forma inversa. L'invent

es popularitzà com a eina essencial en el retrat pictòric durant el segle XVI, ja que permetia calcar mimèticament la realitat.

La fixació de la imatge que s'aconseguia per la Càmera Obscura fou una obsessió que no se materialitzà fins el segle XVIII. La paternitat de la invenció de la fotografia sempre ha estat un punt conflictiu, nombrosos investigadors la reclamaren però el que fou cert és que se donaren les condicions propícies en el camp de la química per a què diversos estudiosos arribessin a les mateixes conclusions emprant diferents productes i suports experimentals.

El posterior desenvolupament de la història de la fotografia destaca al francès Joseph Nicéphore Niepce com el gran precursor del mitjà, del que només conservem una còpia única de tots els seus experiments ja que les imatges que aconseguí plasmar no es podien reproduir, tal com passava amb el daguerreotip. Aquesta darrera tècnica permetia la fixació de la imatge sobre un suport de plata que encaria molt el procediment però gràcies al seu inventor, Louis-Jacques-Mandé Daguerre, la fotografia es va difondre amb molta rapidesa entre la societat francesa i es posà de moda fer-se un retrat lumínic entre la classes benestants del país, així com a la resta d'Europa ja que recordem que França era el país amb més influència internacional de l'època.

Tot i que els avenços aconseguits pels francesos en la matèria foren de gran importància, el naixement de la fotografia analògica arribà de la mà de l'anglès Henry Fox Talbot que inventà una nova tècnica on un negatiu en paper permetia la reproducció infinita de còpies positives. Així, els estudiosos de la fixació química de la llum esdevingueren, sense pretendre-ho, en els primers fotògrafs encara que era inevitable l'aparició d'una nova professió relacionada amb aquest mitjà. La invenció d'un negatiu de vidre més la nova moda francesa, afavoriren la ràpida difusió arreu del món gràcies a una societat que demandava aquest nou producte, fill dels avenços tecnològics del segle XIX.

Com arribà la nova tendència a Felanitx? El més probable és que forans introduïssin la pràctica al nostre municipi, com a la resta del territori. El que sí sabem és que a finals del segle XIX hi ha documentats tres fotògrafs a la vila com són Francisco Abad Pérez que treballà al poble el 1884 (Xamena, 2004), el segon fou un fotògraf anomenat Wilson que l'any 1890 va obrir la Fotografia Francesa, un local situat en una casa anomenada ca na Bennàsser de situació desconeguda (Xamena, 2000) i el tercer és Llorenç Joan Bennàzar, fotògraf actiu a Felanitx cap el 1893 (Mulet, 2001), però desenvolupà la seva activitat professional emigrant a San Pedro, una localitat de l'Argentina (Segura, 2000).

La fotografia inicià el seu desenvolupament com a activitat professional local durant una de les crisis econòmiques més difícils que ha patit el municipi. El 1891 brotà la fil·loxera suprimint la principal font d'ingressos i provocant una gran crisi econòmica que portà a l'emigració a gran quantitat de felanitxers ja fos a altres pobles de l'illa o a l'Amèrica del sud. Les conseqüències de la crisi encara eren notables a principis del segle XX, però això no impedí l'increment de fotògrafs locals.

Els nous professionals compartien la tasca de fotògraf amb altres oficis com la de pintor, venedor, ferrer o pagès que en realitat eren la major font d'ingressos. Julià Monserrat Obrador, pintor de professió, tenia un gabinet fotogràfic en el carrer Roca d'en Boira número 33, que s'obrí probablement l'any 1909 (Xamena, 2001). Simó Sunyer Bordoy que

regentava un estudi en el carrer Nou (actual Jaume I) número 10, estava inscrit al padró municipal com llaurador (AMF, Llibre empadronament, 1925) però la seva activitat professional al municipi sembla que fou breu. Sunyer tenia un fill que havia nascut a Amèrica cap als voltants de l'any 1911 i al no constar cap referència documental ni oral, ja que la memòria col·lectiva dels més grans no el recorda, existia la possibilitat d'un retorn a Amèrica del sud. El contacte amb una associació de la localitat de San Pedro ens va confirmar la hipòtesi plantejada, ja que Sunyer hi va establir un gabinet cap a la dècada dels 1930 creant una nissaga de fotògrafs que va mantenir l'establiment obert fins fa pocs anys. També Francesc Bonnín Miró (el mut Maceta) tenia diferents oficis ja que era ferrer en el negoci familiar situat al carrer Proïssos on improvisà un petit estudi.

Montserrat, Sunyer i Bonnín marcaren les tendències locals en els retrats d'estudi que es caracteritzaren per la il·luminació zenital, un fons amb decoració pictòrica, una tela ornamental per tapar l'enrajolat i personatges drets o asseguts en l'escenografia recreada. Les imatges captades en espais exteriors foren hereves del pictorialisme, un moviment teòric que es desenvolupà dècades després de la invenció del nou mitjà. El pictorialisme defensava que la fotografia també podia ser un art però estava molt influenciat per l'estètica pictòrica i el costumisme.

Els fotògrafs que arribaren després seguiran les mateixes tendències però perfeccionaran la tècnica en la producció d'imatges, essent aquí quan apareixen Sebastià Sagrera Adrover primer amb estudi al carrer nou número 10, substituint a Simó Sunyer, i després al carrer de l'Aigua número 19 (AMF, Llibre d'Empadronament, 1955). Bartomeu Julià Soler regentà una drogueria i laboratori fotogràfic al carrer dels Horts durant els anys 30, encara que possiblement se situà primerament al carrer de sa Plaça (Xamena, 1991). Bartomeu Julià fou el que ensenyà l'ofici a Mateu Bennàssar Sansó que obrí una altra drogueria al carrer Major l'any 1942.

Bennàssar Sansó realitzava fotografies abans d'obrir el negoci, ja que una de les imatges que realitzà fou el 8 de setembre de 1934, durant els actes que es realitzaren per la coronació de la Mare de Déu de Sant Salvador i on s'observa la carrossa que es decorà per davallar la talla del monestir fins l'església de Sant Miquel. Bennàssar Sansó realitzà fotografies en poques ocasions, la seva funció destacà en les tasques de laboratori, sobretot en el rebelat; era el seu soci Tomeu Capó el que es dedicava a la captació d'imatges.

Les dècades següents foren testimonis de l'arribada de nous professionals que seguiren amb les tendències marcades per la primera generació de fotògrafs locals però que milloraren qualitativament. Rafael Zamorano, més conegut com en *Royal*, s'engloba en aquest període, que arribà a la vila a principis de la dècada dels 50 instal·lant-se primer en el carrer Miquel Bordoy i, després, en el carrer Major número 38 (AMF, Llibre d'empadronament, 1955) on també hi vivia amb la seva germana. Zamorano provenia d'una nissaga de fotògrafs de Barcelona que s'establiren al carrer Conqueridor de Palma com Foto Royal, nom que va mantenir a Felanitx i destacà per realitzar nombrosos reportatges en esdeveniments privats, així com desenvolupà la fotografia turística en els hotels de Portocolom o Cala Egos.

Fou precisament en la dècada dels 50 quan es produí un canvi en la direcció de la fotografia de l'Estat Espanyol, quan grups fotogràfics postularen una visió diversa del mitjà, no volien seguir fent el mateix, les fotografies pictorialistes, costumistes i els retrats d'estudi començaven a quedar antiquats, s'havia d'implantar el que se denominaria la fotografia moderna, una fotografia de caire documental que pretenia mostrar les coses tal com eren sense gran interès en una tècnica perfecta, el més important era expressar un missatge.

Les teories del canvi no foren ben rebudes, però els fotògrafs anaren obrint camí fins que la renovació en el mitjà va ser una realitat. En els anys 60 i 70 s'observa una fotografia més directa que apel·la a la consciència crítica de l'espectador, ja no se mira, se llegeix una història. Gabriel Bennàssar Roig beurà d'aquest context històric on la captació d'una realitat transmesa per un filtre subjectiu és l'objectiu primordial, mostrar la vida quotidiana a través de la visió instantània del fotògraf, no se cerca una imatge controlada com en la primera època.

La fotografia del darrer quart del segle XX es mantingué influenciada per un tipus de fotografia documental que cercava l'instant en detriment de la tècnica, cercant la narrativa o captar l'essència de la vida quotidiana, desmarcant-se de la fotografia tradicional. Els professionals locals d'aquesta època com Manuel Sirer o Gabriel Bennàssar sabran conjugar la tradició amb els moviments innovadors, deixaran veure aquest dualisme on les tècniques d'estudi són més que patents, i per l'altra, fotografies on se cerca l'instant, conjugant així la imatge documental amb la retratística.

La fotografia actual seguirà marcada per les tendències iniciades en el darrer quart del segle XX, una fotografia que avança entre la tècnica i l'experimentació artística seguida pels professionals locals com Mateu Bennàssar Albons que malgrat comenci la seva activitat fotogràfica influenciada pels moviments documentals que cerquen la captació de la imatge instantània, s'englobarà en el context on les fotografies creen narracions i una opinió crítica en l'espectador. Bennàssar Albons s'inicià des de ben petit en la professió familiar, però el que destaca en el seu llenguatge actual és l'experimentació artística gràcies al seu domini de la tècnica i també la introducció d'elements no fotogràfics.

La producció fotogràfica a Felanitx ha estat i serà molt rica, variant els estils i adaptant-se a l'època que ha de viure. Les imatges són claus per entendre el nostre present, com ens hem convertit en la societat que som avui dia afavorint la mirada al passat; malgrat això, gran quantitat de fons fotogràfics acaben malmenats, mal venuts o en les escombraries. No tothom entén que els positius o els negatius guardats durant molts anys en caixes de sabates o àlbums atacats per animalons representen un tros de la nostra història, però aquestes imatges captades pels professionals felanitxers posen de manifest que la fotografia és un gran mitjà artístic que s'ha de preservar, així com es posa en valor la figura del fotògraf com a cronista local.

BIBLIOGRAFIA:

Arxiu Municipal de Felanitx (AMF) (1910, 1925, 1935, 1940, 1945, 1955). *Llibres d'empadronament*.

- Bordoy, M. (1920). Història de la Ciutat de Felanitx. *Imprenta Reus, Felanitx*.
- Benjamín, Walte (2008). Sobre la Fotografia. *Pre-textos, Valencia*.
- Freund, G. (1993). La fotografia como documento social. *Gustavo Gili, Barcelona*.
- Mulet, M.J. (2000). La fotografia contemporània a Mallorca. *Projecte Llevant, Muro*.
- Mulet, M.J. (2001). Fotografia a Mallorca. 1839-1936. *Lunweg Editores, Barcelona*.
- Mulet, M.J. (2001). La fotografia a les Balears (1839-1970). *Edicions Documenta Balear, Palma*.
- Newhall, B. (2002). Historia de la fotografia. *Gustavo Gili, Barcelona*.
- López, P. (2003). 150 años de fotografía en España. *Lunweg Editores, Barcelona*.
- López, P. (2005). Historia de la fotografía en España. Fotografía y Sociedad, desde sus orígenes hasta el siglo XXI. *Lunweg Editores, Barcelona*.
- Manresa, A. (1994). Felanitx, felanitxers... Imatges d'ahir. *Miquel Font Editor, Palma*.
- Segura, M. (1995). Les Illes Inoblidables. Cròniques d'emigrants. *Los iconos de Ferón, Palma*.
- Sontag, S. (2013). Sobre la fotografía. *Debolsillo, Barcelona*.
- Sougez, M.L. (coord.). (2007). Historia General de la fotografía. *Cátedra, Madrid*.
- Xamena, P. (1990). Felanitx ahir I. *200 fotografies retrospectives de Felantix. Centre Cultural, Felanitx*.
- Xamena, P. (1991). Felanitx mot a mot. *Ajuntament de Felanitx i Conselleria de Cultura, Educació i Esports del Govern de les Illes Balears, Felanitx*.
- Xamena, P. (1992). Felanitx ahir II. *200 fotografies retrospectives de Felantix. Centre Cultural, Felanitx*.
- Xamena, P. (2000). Anys Enrere (1560-1930). *Fundació Barceló, Felanitx*.
- Xamena, P. (2004). Història de Felanitx, vol. II. *Centre Cultural i Consell de Mallorca, Felanitx*.